

THIERRY BLANDINO

La recuperació de les llengües minoritzades a l'estat francès és ara mateix tema d'actualitat. La iniciativa de l'estat, encara que minsa, de mostrar-se més favorable a les minories lingüístiques replanteja el tradicional centralisme francès.

A les acaballes de l'estiu passat Lionel Jospin, primer ministre francès, va anunciar que França signaria la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries del Consell d'Europa. En teoria, l'anunci havia de donar plena satisfacció als qui reivindiquen el reconeixement de la llengua occitana i de les altres llengües parlades a l'estat francès. Però fóra ignorar la particularitat de França, un dels estats que té inscrit en la constitució un article que diu: "La llengua de la República és el francès". Aquesta clàusula constitucional, adoptada el 1992, tractava de protegir el francès contra l'anglès. De fet, el govern va prometre aleshores que l'article 2 no s'utilitzaria mai contra les llengües minoritzades. La promesa no s'ha complert i, ara com ara, l'article 2 només s'ha fet servir, precisament, contra aquestes llengües.

Així, si França es decidia a signar la Carta europea, aquesta hauria de tenir en compte aquest article 2. Heus ací la conclusió d'un estudi encarregat pel primer ministre a un jurista i presentat a la fi d'octubre de l'any passat. Ara sabem que la signatura i la ratificació del text europeu hauran d'anar precedides d'una "declaració interpretativa" que dirà que a França la República no pot tenir en compte els drets dels grups lingüístics, sinó solament els drets dels individus. Com que la República ignora els grups que se singularitzen per una llengua, no pot pas haver-hi drets col·lectius de la llengua. La igualtat imposa que el francès sigui l'única llengua oficial. És a dir, que es podria aplicar la Carta en una versió diluïda i, per tant, els serveis públics no podran ser obligats a utilitzar cap més llengua que el francès.

Així és ben comprensible que la mobilització actual, a Occitània, tingui per objectiu la reforma de l'article 2. I és que els occitanistes saben prou que la llengua es troba en perill de mort. Però el cas és que, avui, encara hi ha potencial per a dur a terme aquesta política de recuperació. La creació literària és viva, la demanda d'ensenyament de la llengua creix, el desig

de tenir programes de televisió en occità també, i les noves generacions tenen una relació amb la llengua ben distinta, encara que la coneguin menys que no pas les més velles.

Escola, ràdio i televisió. És indubtable que l'exclusió de la llengua dels mitjans de comunicació audiovisuals es fa sentir. Actualment, per exemple, només hi ha dues hores de televisió en occità la setmana, i no totes les regions occitanes tenen la possibilitat de sintonitzar-hi. En canvi, les enquestes ho reclamen ben clarament.

Igual passa amb la ràdio. El servei públic de Radio France no fa gairebé res, tret d'algun programa d'uns pocs minuts la setmana dins un oceà d'emissions en francès. Amb això deixa a unes quantes associacions de ràdio, d'iniciativa privada, la feina d'oferir a la llengua un espai esquifidot entre les ones. Es tracta, és clar, de ràdios sense els mitjans financers i tècnics del servei públic.

En acabat hi ha l'ensenyament. L'Éducation Nationale francesa és una administració feixuga i per fer-la avançar hi ha hagut d'intervenir la iniciativa privada. Així, el 1979 va néixer a Pau la primera escola en llengua occitana, la Calandreta. Uns quants pares i mares es van decidir a crear-se la pròpia escola. La batalla va ser difícil, però ara hi ha més d'una trentena de Calandretes a tot Occitània. Per respondre a la demanda (que perillava de fer proliferar les escoles d'iniciativa privada, si no n'hi donava cap) l'estat va autoritzar la creació, dintre l'Éducation Nationale, d'escoles bilingües, que ensenyessin en occità de matí i en francès de vesprada. Però aquest sistema, instaurat el 1982, no acaba de desenvolupar-se perquè no assegura la formació dels mestres, i les dificultats de crear una escola bilingüe desanimen força els pares. El funcionament és desigual i depèn de la voluntat dels responsables regionals de l'Éducation Nationale.

Ara, aparentment, en tots aquests

campus la situació evoluciona de pressa des de fa uns mesos, potser perquè els occitans senten que és ara o mai que podrien salvar la llengua. D'aquí ve que les Calandretes tinguin, cada any que passa, més i més èxit. Igualment s'esdevé amb l'ensenyança bilingüe. No fa gaire es creava una associació de pares, anomenada Oc-Bi per defensar i promoure el bilingüisme.

En l'àmbit dels mitjans de comunicació la televisió pública comença a pensar si no ha negligit la seva funció i si no ha arribat l'hora de crear programes nous. També hi ha jugat la pressió de la iniciativa privada. Efectivament, els directius de TF1, el gran canal privat francès, anunciava no fa gaire la intenció de crear un canal bretó via satèl·lit. Si ho fa, és que li sembla rendible i que les llengües minoritzades tenen un públic potencial. És així que fa un mes naixia una associació, TV-OC, amb l'objectiu d'estudiar la viabilitat d'una televisió en occità. Signes que alguna cosa canvia.

Calandreta?
oc!

Calandretes i escoles bilingües

Les Calandretes són escoles cooperatives creades pels pares que volien que els fills tinguessin l'ensenyament en occità. La primera s'obria a Pau el 1979. Enguany se celebraran, doncs, els primers vint anys de les Calandretes, i el balanç és més aviat positiu. Ara ja n'hi ha més d'una trentena que escolaritzen un total d'uns 1.500 alumnes.

Després de més de tretze anys de batallar perquè fossin reconegudes, les Calandretes signaven el 1993 un acord amb el ministre d'Educació d'aquell moment, François Bayrou, segons el qual l'estat es feia càrrec del pagament dels mestres i ajudava a formar-los. L'acord alleugeriria la càrrega financera que havien de suportar les associacions que tiren endavant les escoles. Però no tot s'ha arreglat. L'estat es fa estirar les orelles a l'hora de pagar el que deu, i això impedeix l'obertura de noves escoles. Així, tot just si les Calandretes van poder obrir, l'any passat, el primer col·legi per a infants de més d'onze anys. També han pogut crear

un centre de formació de mestres a Besiers (Llenguadoc), en col·laboració amb les escoles bretones Diwan, les Ikastolak del País Basc i les Bressoles de Catalunya Nord.

L'any 1982 l'estat va crear les primeres classes bilingües francès-occità, que durant molt de temps van tenir caràcter experimental.

THIERRY BLANDINO

Les Calandretes són escoles cooperatives. Proposen l'ensenyament en llengua occitana.

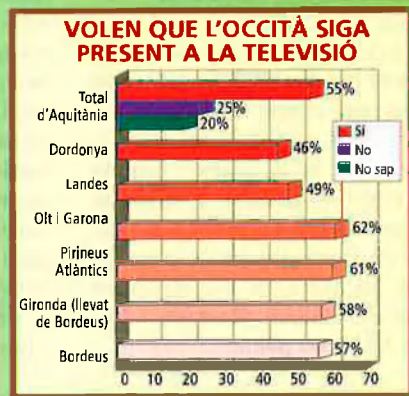
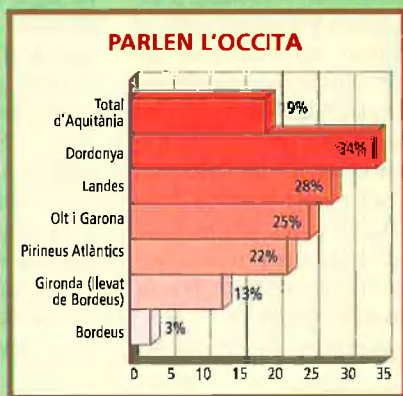
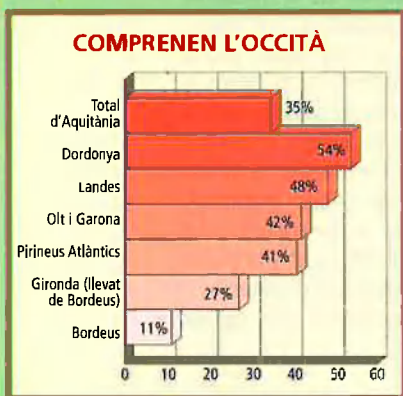
ter experimental. Havent començat a desenvolupar-se el 1990, ara ja escolaritzen un miler d'infants. No és gaire cosa, però és que tampoc no hi ha gaire voluntat d'impulsar aquesta mena d'escoles. Ara comença a haver-hi col·legis que acullen els infants procedents de les escoles elementals bilingües, però l'ensenyament en occità es limita a la història, la geografia i a l'ensenyament de l'occità, val a dir, a cinc hores la setmana.

En la majoria de centres escolars, a vegades, és possible de seguir-hi una iniciació a l'occità, d'una hora o dues la setmana, però la voluntat de l'administració de valoritzar aquest ensenyament sol ser més aviat escarrassida. **D. G.**

ENSENYAMENT: MOLTA DEMANDA

El 20% de les persones que diuen comprendre l'occità voldrien perfeccionar els seus coneixements i el 10% dels qui no entenen aquesta llengua desitgen aprendre-la o iniciar-se en el seu estudi. Aquest percentatge puja a un 11% a Bordeus. Els joves són el sector que més demanda l'ensenyament de l'occità, més que els qui treballen a l'administració o les professions liberals. No és la primera vegada que es troben en una enquesta elements que proven que l'organització de cursos públics (una mica més estructurats i coordinats) seria benvinguda. Pel que fa a l'escola, el 40% dels enquestats pensen que hauria de donar més importància a l'occità. L'ensenyament bilingüe també sembla legitimat per l'enquesta, car l'11% dels enquestats voldrien que els nens tingueren una escolarització bilingüe, en occità i en francès, un 14% voldrien que l'occità s'hi ensenyara com a llengua viva i un 26% voldrien que s'impartira una iniciació a la llengua.

ENQUESTA REALITZADA PER MEDIA PLURIEL MEDITERRANÉE A UN ESCANDALL DE 1 212 PERSONES ENTRE EL 24 DE JUNY I EL 4 DE JULIOL DE 1997 EN CINC DEPARTAMENTS DE LA REGIÓ D'AQUITÀNIA (LLEVAT DE LA ZONA BASCÓFONA). L'ESCADALL ERA REPRESENTATIU DE LA POBLACIÓ DE LA REGIÓ (EDAT, SEXE I CATEGORIA SOCIOPROFSSIONAL).

Una llengua en la cruïlla

Tots els lingüistes competents estan d'acord, des de Juli Ronjat, a considerar l'existència d'una llengua occitana específica i unitària.

L'única qüestió que continua en debat és la de la posició del català i la resposta donada és, per raons potser més aviat socials que no pas lingüístiques, l'existència de dues llengües germanes i potser bessones però diferents.

L'occità està en la cruïlla entre les llengües romàniques: entre l'italià (o piemontès), el francès (o franco-provençal), l'espanyol (castellà o aragonès) i el català. Això constitueix una riquesa des del punt de vista dels lingüistes i un atractiu per als parlants, que troben en l'occità una llengua pont cap a les altres.

La diversitat dins la unitat. Les variants geogràfiques de l'occità són abundants, però no són pas més importants que les de les altres llengües del seu entorn: l'alemany, el francès, l'italià, etc.

Tradicionalment aquesta diversitat es presenta sota la forma de dialectes, encara que científica respon a més causes. Els dialectòlegs de l'escola de Tolosa, com ara Joan Seguy han

mostrat que les extensions geogràfiques dels diferents fenòmens lingüístics s'entremesclen fins a l'infinit. Citarem Teobald Lalana, que escriu: "Això explica la impossibilitat de distingir nuclis dialectals clars, perquè no hi ha més que incomptables agrupaments i divisions arbitràries dins d'una massa real única. Si alguns d'aquests agrupaments gaudeixen del privilegi d'haver estat distingits i considerats per ells mateixos com una realitat objectiva i s'han beneficiat d'un nom propi, ho deuen a raons històriques i sentimentals que no són pas competència d'una dialectologia serena."

És clar que dins la definició dels dialectes, les pertinences històriques a tal o tal altra província pesen més que la realitat lingüística.

Els dialectes tradicionals. Malgrat tot presentarem breument la divisió tradicional en "dialectes". En primer lloc, la llengua és divideix en nord-occità i sud-occità, segons una línia que va de Liborna a Menton. Al nord trobem les formes *chantar, champ, vacha; jalina, jauta* ('galta'); que al sud prenen les formes *cantar, camp, vaca, galina, gauta*.

El sud-occità al seu torn es divideix en gascò (al sud-oest

Les regions. Si la política de l'estat no és gens favorable al desenvolupament de l'occità, cal assignar el paper nou que hi tenen les regions, tot i disposar de poders molt limitats i de mitjans financers modestos. El 1985 el Consell regional de Llenguadoc-Rosselló fou el primer a obrir una línia pressupostària dedicada específicament a fomentar tot d'accions en favor de l'occità i del català. I si encara ara és la regió occitana amb el pressupost més important dedicat a aquest àmbit, també és cert que n'hi ha algunes més que l'han seguida. Fou, així mateix, la regió del Llenguadoc la primera a fer, el 1991, una enquesta lingüística per saber la situació real de la llengua. Fins llavors no se n'havia fet mai cap. Després se n'han fetes més en algunes altres regions, d'enquestes lingüístiques, i totes han donat resultats que mostren que la llengua corre perill, però que no és pas morta encara, contràriament al que es deia abans de fer-les.

Si la consciència sobre la urgència de la qüestió lingüística no és pas la mateixa en tots els consells regionals d'Occitània, sí que sem-

ARXIU

A Clermont-Ferrand, l'abril del 1997 els occitanistes es manifestaven per demanar més presència de la seva llengua a la televisió. Actualment, només hi ha dues hores de televisió en occità a la setmana.

bla que, d'ací a uns quants mesos, totes les regions occitanes tindran un servei de la llengua, amb el pressupost corresponent. En el cas del Llenguadoc-Rosselló el pressupost puja enguany a nou milions de francs francesos, i el de Migjorn-Pirineus a sis milions (uns 230 i 153 milions de pessetes). El pressupost encara és magre. De totes maneres, la ministra de Cultura francesa, Catherine Trautmann, anunciava canvis, fa uns mesos. Potser s'obrirà una porta amb la creació d'un responsable de les llengües minoritzades, que segura-

ment tindrà la funció de proposar al ministeri una política favorable a les llengües de l'Hexàgon.

L'altre àmbit d'administració territorial, el dels departaments, també sembla que comenci a adquirir consciència de les seves responsabilitats en matèria lingüística. Hi ha departaments que actuen en favor de l'ensenyament o ajuden el món associatiu o artístic. Tot plegat, emperò, no forma pas encara una política coherent útil per al conjunt occità.

David Grosclaude

d'una línia Liborna-Massut que segueix si fa no fa la Garona), llenguadocià i provençal (el Gard i a l'oest del Roine). La particularitat més forta del gascó és l'evolució de la *ll* llatina a *-th* en posició final i a *-r* en posició intervocàlica. En gascó diuen *bèth*, *bèra*, *castèth*, *casterar*, que la resta de dialectes occitans fan *bel*, *bèla*, *castel*, *castèlar*. Una altra particularitat important és el canvi de *f* en *h* aspirada o muda segons les regions. Quan el gascó fa *hont*, *hilha*, *huèlha*, *bohar*, la resta de dialectes occitans fan *font*, *filha*, *fuèlha*, *bufar*.

Una bona part de Gascunya recolza la *r*- inicial en una *a*: *arriu*, *arrat* (*riu*, *rat*). Això es pot relacionar amb la llengua basca, en què la *r*- llatina dóna *err*- en els manlleus: *rata* > *errata*

El provençal es caracteritza més que res per l'emudiment de força consonants finals: *lo(p)*, *canta(t)*, *ta(p)*, *esclò(p)*, *bè(c)*. L'article determinat plural *los*, *las* ha esdevingut sistemàticament *lei* o *li*, tant per al masculí com per al femení.

Una altra manera de subdividir l'occità és destriar un dialecte aquitano-pirinenc amb *v*=[*b*], les consonants finals sense emudir, aplec llatí *CT*>*it* (*nuèit*, *lièit*, *uèit*); *MB*>*m* (*coma*); *ai*>*èi* (*lèit*, *fèit*). Però en aquest cas les àrees d'extensió dels diferents trets no coincideixen. Les dues darreres són més petites i la del primer tret (*v*=[*b*]) és la més gran. També hom pot parlar d'un dialecte alverneso-mediterrani amb els trets: *v*=[*b*], consonants finals mudes, aplec llatí *CT*>*ch* (*nuèch*,

lièch, *uèch*). Però cal advertir que als Alps les consonants finals sí que es pronuncien, llevat de la *-r* de l'infinitiu en les valls occitanes d'Itàlia. A més a més en la Baixa Alvernya es torna a trobar l'evolució *CT*>*it*.

Des d'altres punts de vista la zona central s'oposa a tota la resta: *sal* / *sau* (nord, Gascunya i Provença).

D'altra banda encara podem destriar quatre zones segons la pronúncia de la *-n* final: es pronuncia al Llenguadoc oriental, i a la Provença de l'est, a Gascunya i a l'est; s'emudeix a Bearn, al sud-oest i dins una àrea central bastant gran (el Llenguadoc occidental, Llemosí i Alvernya).

La tendència a l'emudiment la *-s*- intervocàlica (procedent de *D* llatina) es dóna al nord del nord-occità, com en català: *suar* / *sudar*.

Per acabar, un exemple referent al lèxic; *sartan* és la forma de Provença i de Gascunya occidental, mentre que al centre diuen *padena*, *padèla* i *palina* i a Llemosí trobarem *paela*, que és la forma equivalent a la catalana *paella*.

Per acabar. Els interessats en aquesta matèria, poden llegir el petit llibre de Pèire Bèc *La langue occitane* editat per P.U.F. a París el 1963 i reeditat diverses vegades (trad. catalana d'Eds. 62, 1977). I els qui encara vulguen saber-ne més poden consultar els atlas lingüístics per regions editats pel CNRS a París. **Felip Carbona**